

[B] **BELGIË, BETER DAN OOIIT UITGELEGD.
GUIDO FONTEYN OVER DE TAALGREN**

Guido Fonteyn heeft, sinds hij in 1971 zijn eerste stappen zette als journalist voor de krant *De Standaard*, een stevige reputatie opgebouwd als Wallonië-kenner. Zijn standplaats was decennialang Brussel, zijn buitenpost en kraaiennest Namen. Hij was daar, in wat pas later de officiële politieke hoofdstad van Wallonië zou worden, de dichtst bijzijnde Vlaamse waarnemer in de vele cruciale jaren van communautaire strijd, maar ook van détente. Hij maakte het van dichtbij mee, telkens als België weer in een nieuwe fase terecht kwam in de ontwikkeling van een unitair naar een federaal bestel.

De titel “Wallonië-kenner” geeft de man dan ook maar halve eer. Fonteyn is een *België*-kenner. Hij is doorheen zijn carrière als journalist, en vervolgens als auteur van boeken als *Wallonië*, *De Walen*, *Een heel Happart verhaal*, *Boerenpsalm* en *Afscheid van Magritte* steeds dichterbij gekomen bij wat de essentie van wat België was, is en wellicht ook zal blijven. Zijn oeuvre vormt een geheel: het rijgt geschiedenis aan heden en toekomst. Het geeft de vele politiek-institutionele en staatkundig-juridische overzichtswerken vlees en bloed.

Fonteyn volgde in eerder werk al de sporen van Vlaamse arbeiders en boeren naar Wallonië. Hij kent de plaatsen, hij kent de mensen. Niet alleen tijdgenoten, ook historische figuren. Niet alleen de politieke protagonisten en de vele Waalse en Vlaamse boegbeelden van de communautaire geschiedenis, ook de Belgen zelf, en in het bijzonder de taalgrensbewoners. Hij heeft Wallonië/België beschreven in al zijn finesses en schetst telkens met een zeer scherp inzicht de historische context. Dat doet hij met een grote hang naar feitelijke, journalistieke correctheid, maar tegelijk vanuit een zeer geëngageerde positie: hij nam in scoutsuniform nog deel aan de Vlaamse marsen op Brussel (1961-1962).

Zijn nieuwe boek, *Over de taalgrens. Van Komen naar Voeren*, lijkt minder ambitieus van opzet dan vroeger werk, maar is het volstrekt niet. Het is zelfs een noodzakelijke aanvulling op zijn andere werk, het vormt er het totaal kader van.

De spil van de Belgische staat, van zijn ontstaan tot vandaag, van zijn unitaire naar zijn federale

Foto Leopold Oosterlynck.

en semi-confederale vorm, is de in 1963 bij wet vastgelegde taalgrens. De taalgrens begrijpen, betekent inzicht krijgen in de voorgeschiedenis (van de opkomst van de Vlaamse Beweging tot de eerste taalwetten in het onderwijs en het bestuur). Het betekent ook inzicht krijgen in de logica van alle staatshervormingen die er sindsdien op gevolgd zijn. Wie de taalgrens begrijpt, in al zijn dimensies, kent België.

En dat doet Guido Fonteyn. In amper honderd pagina's (het eerste deel van het boek) situeert en duidt hij aan de hand van uiterst precies geselecteerde historische feiten de vastlegging van de taalgrens. België vind je nergens beter uitgelegd dan hier. Hij illustreert wat iedereen weet die een beetje ingewijd is in de politieke geschiedenis van het land: "Een taalstrijd is [...] nooit een louter cultureel of politiek gegeven; taalverhoudingen weerspiegelen ook economische machtsverhoudingen." (p. 21).

De hoofdrolspelers in het Belgische federale wordingsproces, de "militanten" eerder dan de politieke architecten van de staatshervorming, passeren

de revue: van "taalgrensactivist" Flor Grammens tot Jan Verroken en Jean van Crombrugge, het dragende duo van het Centrum-Harmel dat na tien jaar onderzoek op 24 april 1958 in een lijvig eindrapport de blauwdruk van de taalgrens presenteerde; van Jules Destrée tot André Renard en, natuurlijk, José Happart.

Fonteyn laat zien dat het vastleggen van de taalgrens behalve een logisch ook een noodzakelijk proces was, een politieke beslissing die — hoe paradoxaal het ook mag klinken — België eerder dan gesplitst, samengehouden want "gepacificeerd" heeft. Zoals Fonteyn sec stelt: "Misschien was het compromis van 1963 nog zo slecht niet". (p. 113)

Het boek geeft een beeld van de vaak zeer kronkelig verlopen zoektocht naar een evenwicht tussen de twee grote gemeenschappen in België; een proces dat overigens begon met de moeizame strijd om de loutere erkenning af te dwingen voor het bestaan van het Nederlands en de Vlaamse gemeenschap. In 1844 gaf de dichter François Charles Joseph Grandgagnage, de man die het neologisme "Wallonie" in het leven riep, nog aan Jan-Frans Willems, een van de *founding fathers* van

de Vlaamse Beweging, de vriendelijke raad om zich toch “niet te onttrekken ‘aan de brede en fraaie zon van de algemene beschaving, die met het gebruik van het Frans gepaard gaat” (p. 34).

Tussen de oprichting van de “Commissie der Vlaamse Grieven” (1856) en de eerste rechtstreeks verkozen gewestparlementen en daarbij horende volwaardige deelregeringen ligt een lang proces van negatie, miskennis en onderdrukking van het Nederlands als landstaal naar het bereiken van een op zijn minst intellectueel erkend evenwicht. Later gingen, naast dit soort taalkundig-culturele overwegingen, ook economische factoren een rol spelen in de concrete communautaire geschiedenis, zoals Fonteyn heel overtuigend aantoont als het over Voeren gaat: “alle frustratie om het verlies van de Waalse welvaart en om het verlies van de overmacht in België vond in het begrip ‘Voeren’ tegelijk een symbool en een Waalse uitlaatklep voor de spanningen in het gehele land.” (p. 110)¹

In de tweede helft van het boek stapt Fonteyn met de lezer langsheen de taalgrens vandaag. Niet zo’n vanzelfsprekende onderneming, want er bestaat in België niet zoiets als een toeristisch geëxploiteerde Taalgrensroute: je “geraakt vlotter en via duidelijker aanduidingen [...] van Brussel naar Compostella dan van Komen naar Voeren”. (p. 118)

Nog eens neemt de auteur ons mee naar het Lessines/Lessen van René Magritte, maar hij voert ons ook naar trouvailles, zoals Harchies, de streek met “de grootste moerassen van Wallonië” (p. 140). Ook geven sommige notities een wel heel bijzondere dimensie aan het cliché dat “alles in dit land communautair is”. Waarom de wielersport in België eerst in Wallonië opdook en pas veel later in Vlaanderen, bijvoorbeeld? “De arbeiders in de Waalse zware industrie leerden als eersten het begrip ‘vrije tijd’ kennen [...], terwijl in Vlaanderen gedurende een groot deel van die rampzalige negentiende eeuw nog middeleeuwse toestanden heersten [...]”. (p. 149) Die tocht is evenwel jammer genoeg te kort en te schetsmatig. Het doet vooral hunkeren naar nog meer reisverslagen van deze auteur. Maar laat die detailkritiek geen afbreuk doen aan het geheel van dit boek. *Over de taalgrens* is een onmisbare introductie voor wie België wil leren kennen, niet de clichés of de weetjes, maar de essentie van het land. En het is een uitzonderlijke

hulp voor wie ook de actuele communautaire discussies (de gemeenschapsdialoog, de splitsing van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde, de uitbreiding van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest) verder wil volgen.

FILIP ROGIERS

GUIDO FONTEYN, *Over de taalgrens. Van Komen naar Voeren*, Epo, Berchem, 2009, 184 p.

Noot

(1) De grensgemeente Voeren is een Nederlandstalige enclave in de Franstalige provincie Luik. Ze is administratief ingedeeld onder de provincie Limburg. Sinds de vastlegging van de taalgrens in 1963 is Voeren een officieel Nederlandstalige gemeente met faciliteiten voor Franstaligen. In de jaren zeventig en tachtig liepen de spanningen tussen Nederlands- en Franstaligen in de gemeente verschillende keren hoog op. De Franstalige burgemeester José Happart, die met zijn partij “Retour à Liège” ijverde voor een terugkeer van de gemeente naar de provincie Luik, weigerde Nederlands te leren en gooide zo koren op de molen van de Nederlandstalige Voerenaars. De kwestie-Happart leidde, samen met andere factoren, tot de val van de Belgische regering-Martens VI in 1987. Sinds 2000 wordt Voeren bestuurd door een Nederlandstalige meerderheid.